

ФОРМИ ПРОЯВУ ЕКСТРЕМАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Реферат. Стаття присвячена виділенню та аналізу форм прояву екстремальності в сучасному суспільстві. Автором ставиться завдання дати визначення екстриму та екстремальності як форми його прояву в соціальній сфері, а також визначити основні характеристики, за якими можна віднести те чи інше соціальне явище до форм екстремальності. Для цього проводиться аналіз таких понять як соціальна норма, девіантність, маргінальність, радикалізм. Наводяться приклади тих явищ, які багатьма вченими відносяться до форм екстремальності, але не підпадають під зазначені автором характеристики і тому не вважаються автором статті такими формами. Автор наводить власну класифікацію форм прояву екстремальності у світлі постсучасних перетворень в суспільстві.

Ключові слова: екстрим, екстремальність, соціальна норма, злочинність, девіантність, радикалізм, маргінальність, екстремізм, безпека, революція, тероризм, війна.

Екстремальність має свої форми прояву, які виділяються дослідниками в залежності від того, хто і з якої позиції підходить до їх вивчення. Багато дослідників в різних областях знання в тій чи іншій мірі розглядають цю проблему, але, на жаль, виключно тільки з позицій вузької спеціалізації свого знання. Досліджуючи цей феномен, вони нерідко приходять до освоєння суміжних понять. Однак, в умовах, що склалися в останні роки, вже з'явилася необхідність безпосереднього вивчення феномена екстремальності як окремої проблеми. Це надалі дасть можливість не тільки узагальнити, а й класифікувати багато з ще не досліджених явищ сучасного соціокультурного простору, які не можуть бути зараховані до явищ з грифом «норма».

Ступінь розробки теми: В контексті теми статті необхідними для розгляду є дослідження всіх відомих видів порушення соціальних норм, а саме: девіантність, маргінальність, радикалізм, екстремізм, а також таких соціальних явищ, як субкультури, екстремальні спорт та туризм, тероризм, злочинність, революція, війна тощо.

Маргінальність досліджується в роботах С. П. Гурина, О. В. Ледовських, І. А. Тимошенко. Проблеми радикалізму і контркультури розглядаються А. Н. Батигінім, І. Б. Громовою, П. С. Гуревичем, В. Н. Леонтьєвою, К. Г. М'яло, М. І. Новинським. Значна заслуга в дослідженні явища контркультури західних авторів: К. О'Хара, Т. Роззак, С. Гантігтон, М. Фергюсон. Екстриму в молодіжних субкультурах присвячені роботи М. В. Лісаускене. Про екстремальний туризм як особливий феномен пишуть австралійські та американські дослідники С. Сиднор, Е. Брімер, Р. Реінхарт.

Філософія екстремальних станів людини, феномен екстремальної ситуації та екстремальної поведінки, динамічна модель поведінки суб'єктів і

співтовариств в екстремальній ситуації досліджується О. О. Грякаловим, В. І. Кудашовою, Б. О. Майєром, С. В. Полатайко, М. А. Проніним. Розробці буттєвої вкоріненості екстремальної діяльності присвячені роботи К. С. Пігрова.

Темі екстремальності приділив увагу О. О. Хоровінніков, спеціально розглядаючи екстремізм. Тема екстремізму та тероризму піднімається Труневим С. Інший автор, який спеціально розглядає тему екстремальності в просторі філософського дискурсу – В. Н. Томалінцев. Звернення до екстремальних принципів, з його точки зору, дозволяє сформуванню цілісного погляду на процес розвитку людської життєдіяльності не в ідеалістичних тонах, а на основі сукупних результатів фактичних дій людини. Екстремальність і екстремізм вписується у нього в ряд таких понять, як гострота, витонченість, збоченість, творчість. Важливими для цієї статті є дослідження Н. Г. Волкової, яка проводить філософський аналіз екстремальності як невід'ємної складової життя ризикогенного суспільства та наводить свою класифікацію проявів екстремальності в суспільстві ризику. Аксиологічній природі екстремальності присвячені дослідження Н. В. Чудіної та О. Г. Бахтіярова, Н. В. Зав'ялова, спираючись в своїх дослідженнях на роботи Н. Г. Волкової, говорить про сутнісні характеристики екстремальності і робить аксиологічний аналіз цього феномену.

Метою цієї статті є визначити форми прояву екстремальності в сучасному суспільстві.

Об'єкт статті – феномен екстремальності в його основних характеристиках.

Предмет статті – форми прояву екстремальності в сучасному соціумі.

Завдання:

- дати визначення екстремальності;
- позначити характеристики екстремальності, критерії, за якими ми відносимо те чи інше явище до форм екстремальності;
- виділити форми прояву екстремальності на основі позначених характеристик.

Екстрим – це екстраординарність, тобто вихід за межі норми або граничність, тобто граничні стани людського існування. Екстрим – це та «критична маса» біоенергії, яка через певний психічний стан демонструє підвищену активність індивіда і здатність трансформуватися в екстремальність [1]. У сучасному філософському словнику поняття екстремальної ситуації визначене так: «екстремальна ситуація (лат. Extremum – крайнє, граничне; situatio – положення) – поняття, за допомогою якого дається інтегративна характеристика радикально або раптово зміненої обстановки, пов'язаних з цим особливо несприятливих або загрозливих чинників для життєдіяльності людини, а також високою проблемністю, напруженістю і ризиком в реалізації доцільної діяльності в цих умовах. Філософський зміст поняття «екстремальна ситуація» пов'язаний з відображенням екстремального

розвитку подій та їх пізнання у взаємозв'язку з функціональною діяльністю суб'єкта» [2].

Використовуючи слово «екстремальність» ми маємо на увазі певну діяльність, поведінку чи стан. Так, екстремальність – це динамічна складова концепту «екстрим», яка є його проявом в соціокультурній реальності, виражається в декількох формах і свідчить про існування екстриму.

Якщо екстрим – це перебування на кордоні чи за його межами, то в соціальній площині такими кордонами є соціальні норми.

Соціальні норми – це правила поведінки, що регулюють взаємини людей і їхніх об'єднань. Основними видами соціальних норм є норми права, норми моралі, норми звичаїв, норми громадських організацій (корпоративні норми).

Говорячи про порушення соціальних норм, дослідник Н. Г. Волкова використовує поняття «неформальна практика», наводячи такий приклад, як субкультура. «Під неформальною практикою можна розуміти практично будь-яку поведінку, що виходить за рамки писаних правил (норм) або непередбачене ними. Неформальні практики як прийняті в суспільстві – це зазвичай неписані правила, що створюються, стають відомими й насаджуються поза офіційно санкціонованими каналами інституціоналізації» [3, с. 118].

Беручи порушення соціальних норм за характеристику соціальної екстремальності, до форм її прояву ми б могли віднести такі явища, як девіантність, маргінальність та радикалізм.

Девіантна поведінка (від. англ. deviation – відхилення) – окремі вчинки або система вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам [4].

Проблема девіантної поведінки знаходиться в центрі уваги з початку виникнення соціології. Французький соціолог Е. Дюркгейм, який написав роботу «Самогубство», вважається одним з основоположників сучасної девіантології. Він ввів поняття аномії – це стан заплутаності і дезорієнтації в суспільстві під час криз або радикальних соціальних змін. Дюркгейм пояснив це на прикладі збільшення кількості самогубств під час несподіваних економічних спадів і підйомів [5].

У цілому до форм девіантної поведінки зазвичай відносять злочинність, алкоголізм, наркоманію, проституцію, азартні ігри, психічний розлад, самогубство.

Маргінальність (лат. Margo – край, межа) – поняття, що традиційно використовується в соціальній філософії і соціології для аналізу прикордонного положення особистості по відношенню до будь-якої соціальної спільності, що накладає при цьому певний відбиток на її психіку і спосіб життя. Маргінальність – термін, висунутий Е. Парком в есе «Людська міграція і маргінальна людина» для позначення певного соціально-психологічного стану іммігрантів. Маргінальність, згідно з Парком, пов'язана з сумнівами індивіда щодо своєї особистої цінності, з невизначеністю дружніх зв'язків, постійною боязню бути відкинутим, схильністю уникати невизначених ситуацій, болючою сором'язливістю, самотністю, надмірною мрійливістю, зайвим занепокоєнням

про майбутнє і т. п. Маргінальність розглядалася як побічний продукт акультурації, процесу впливу одна на одну двох культур. Маргінальна людина живе у двох світах одночасно (у разі іммігранта – у світі рідної культури і місцевої), що змушує його приймати цінності і норми обох світів [6].

Радикалізм (лат. Radix – корінь) – крайня, безкомпромісна прихильність яким-небудь поглядам, концепціям. Найчастіше вживається відносно ідей і дій в соціально-політичній сфері, особливо спрямованих на рішучу, докорінну зміну існуючих суспільних інститутів, хоча в тій же мірі можливий і «радикальний консерватизм». Найчастіше вживається поняття «політичний радикалізм», хоча можливий також релігійний чи філософський.

Феномен часто набуває поширення в кризові, перехідні історичні періоди, коли виникає загроза існуванню, традиціям і звичному укладу суспільства або певних його верств і груп. Цим терміном позначається прагнення доводити політичну чи іншу думку до її кінцевих логічних і практичних висновків, не йдучи на жодні компроміси.

Однак, на думку автора статті, перебування на кордоні чи вихід за нього не є єдиною характеристикою екстремальності. Для того, щоб поведінка чи стан вважалась екстремальними, не достатньо вийти за рамки соціальних обмежень. Екстрим, як йшлося вище, пов'язаний з гостротою, ризиком, загрозою здоров'ю чи життю окремої людини, а у випадку соціальної екстремальності – соціальній групі чи соціуму загалом. Тобто важливою характеристикою екстремальності є небезпека.

З іншого боку, якщо брати одну тільки небезпеку як критерій екстремальності, то до екстремальних вчинків можна було б віднести навіть водіння мото- і автотранспорту. Однак, ми не вважаємо купівлю авто чимось екстраординарним, через те, що транспортом користуються всі без винятку. Інша справа – бейс-джампінг, – це екстремальне заняття, бо вважається унікальним. Люди, які це роблять, перетинають кордон того, на що інші не можуть зважитися. Якщо б кожен займався бейс-джампінгом чи екстремальним рафтіngом, то і подібного роду екстрим перестав би вважатися екстримом. До недавнього часу стрибки з парашутом вважались екстремальним заняттям, але сьогодні цим вже нікого не здивуєш. Стрибки з парашутом завдяки мас-медіа стали доступною розвагою чи не для кожного.

Отже, ми виділяємо декілька параметрів, за якими відносимо той чи інший прояв життєдіяльності людини та соціуму до поняття екстремальності: 1) вихід на чи за кордон (у випадку соціальної екстремальності – за кордон соціальних норм), 2) ймовірність небезпеки (загроза катастрофічних наслідків для індивіда, соціальної групи чи суспільства в цілому), 3) унікальність.

А. А. Бодальов, кажучи про екстремальні ситуації, зазначає що їх екстремальність виражається в тому, що, втручаючись з великими негативними наслідками у відносно усталений потік життя людини і в алгоритми діяльності, що стали звичними, вони можуть позначитися на здоров'ї і життєвих планах людини, на її способі життя, кар'єрі, відносинах зі значимими для неї людьми, на її загальному благополуччі і в крайніх випадках навіть викликати її смерть.

Екстремальні – такі ситуації, які відрізняються від нормальних [7, с. 127]. «Екстремальність – це соціальна якість конкретних видів діяльності та способів соціальної поведінки. Соціальна екстремальність є вимушеною чи спонтанною соціальною активністю, контрастно виражає нові культурно-ціннісні смисли як характерні ознаки альтернативної реальності. Соціальна екстремальність як форма інтенсивної діяльності – це перебування на межі вичерпання ресурсів життєдіяльності соціуму і людини, будь-якої людинорозмірної системи; стадія в динаміці напруженості соціальної системи» [3, с. 14].

З такої точки зору форм прояву екстремальності в сучасному соціумі не так вже й багато. Їх умовно можна розділити на форми, що виявляються на індивідуальному рівні та на суспільному. Ми робимо таке розмежування за ступенем впливу та наслідків тієї чи іншої форми прояву екстремальності.

Форми, в яких екстремальність проявлена на індивідуальному рівні можуть бути як конструктивними, як наприклад екстремальний спорт, туризм та подібні форми проведення дозвілля, екстремальні професії (мчс, рятувальники і т.п.) або деструктивний, як, наприклад, злочинність.

Екстремальний спорт – це часто вживане визначення для популярних видів спорту, які з'явилися зовсім недавно, і пов'язаних зі швидкістю, висотою, небезпекою та видовищністю, що приголомшує уяву. Рівні небезпеки можуть бути різними, але в цих видах спорту завжди присутній «екстрим», як знаходження на межі між життям і смертю. Так, у своєму дослідженні екстремального спорту Е. Брімер відносить до екстремальних видів спорту лише ті, при яких смертельний результат має максимальну ймовірність. «Екстремальні види спорту включають бейс-джампінг, серфінг на великих хвилях, екстремальне катання на лижах, рафтинг по водоспадах, екстремальний альпінізм, сольне сходження на мотузках» [8, с. 198]. Тож, екстремальний спорт – це спроба людини протистояти природним стихіям і агресивним середовищам. Це спорт, пов'язаний зі смертельним ризиком і великим травматизмом. Екстремальний спорт – це граничний спорт або незвичайний по складності і ризику спорт.

Згідно безлічі проведених опитувань та інтерв'ю безпосередніх учасників таких форм проведення часу, досвід екстремального спорту зовсім не такий, яким його зображують засоби масової інформації. «Поглиблені інтерв'ю з досвідченими спортсменами показують, що вони зміщують акцент на свій досвід з природою та на те, яким чином діяльність змінює їхнє відношення зі світом природи», – зазначають в своїй спільній статті з вивчення сутності екстремального туризму Е. Брімер та Г. Дауні [8]. Виявляється, що справжній досвід екстремального спорту не завжди пов'язаний тільки з жагою ризику, адреналіну та гострих почуттів. Для самих спортсменів – це не тільки випробовування своїх здібностей і можливостей, а й також ознака єдності із природою, її величчю та багатством.

Замість того, щоб приймати стереотипне уявлення про учасників екстремального спорту як сміливців з бажанням померти, попередні дослідники (Феррелл, Люптон, Таллох, Лінг та інші) запропонували ряд соціологічних

пояснень, які вивчають ряд складних мотивацій для ризикованої поведінки [9, с. 2]. Наразі свій досвід учасники визначають як цілий спектр різноманітних почуттів. Наприклад, Т. Алман та його співавтори в своєму дослідженні мотивації до занять екстремальним спортом доходять наступних висновків: «Основні значення [які надають екстремальному спорту бейс-джампінгу учасники]: почуття виконаного обов'язку, в якому учасники «відчувають себе успішними», зазнають «почуття розширення прав і можливостей», або отримання «впевненості у собі»; почуття належності, де респонденти відчувають себе як «частину співтовариства», «почуття ідентифікації з іншими», або розділ «розуміння» «досвіду без необхідності говорити про це» з іншим; почуття духовного, в якому респонденти відзначають «почуття з'єднання з чимось вищим, ніж вони самі», чи «прояснення» того, «що справді є важливим», «реалізація своїх можливостей», або «бачення речей з нової точки зору»; «задоволення і насолода життям». Інші приведені значення включають свободу, перенесення уроків бейс-джампінгу в повсякденне життя та відчуття себе живим» [9, с. 12–13]. Тобто екстремальний спорт для зацікавленої людини має на меті досягнення певного екзистенціального стану, та виконує при цьому деякі інші функції: соціальну – спортсмен, ідентифікуючи себе належним до певного виду спорту, відчуває належність до певної групи людей, залучається підтримкою цієї спільноти та своїх безпосередніх партнерів; екологічну – людина намагається випробувати себе, кидаючи виклик природі та її стихіям, віддаючи належне тому, що тільки завдяки цим силам природи, її спорт є можливим; гносеологічну – так чи інакше, виконуючи новий трюк, спортсмен неодмінно дізнається про нові деталі свого спорту, властивості природи та про самого себе, свої сили та реакції. Крім того, для вдалого трюку спортсмени воліють всі деталі процесу тримати під контролем, в протигагу стереотипному баченню екстремалів як тих, хто свідомо йде на ризик можливих несподіванок.

Таким чином, досвід екстремального спорту та туризму значно перевищує його визначення – пошук гострих відчуттів, жага до ризику та гонитва за адреналіном. Для самих учасників, професійних спортсменів таких видів спорту це означає не стільки розвагу, скільки стиль життя, що супроводжується постійним самопізнанням, вивченням оточуючого природного середовища, також такого рівня ідентичності, що відкриває нові обрії спілкування між людьми.

На основі таких висновків ми говоримо про екстремальний спорт та туризм скоріше як про конструктивну форму прояву екстремальності.

Злочинність також є проявом екстремальності, тому що «відповідає» вище названим характеристикам. Злочин, що російською перекладається як «преступление», вже в своєму префіксі «пре» містить натяк на його зв'язок з екстремальністю – «перетнути», перетнути межу, межу в соціальних нормах. І хоча мова йде не просто про норми, а норми, встановленні законом для конкретного суспільства, ми все ж таки не називаємо екстремалами тих, хто не пристібається в автомобілі пасками безпеки і навіть тих, хто водить в нетверезому стані. Ми також не вбачаємо нічого екстремального в тому, щоб

дати хабар викладачеві в медичному інституті за залік з профільної дисципліни. Однак, і те, й інше є порушенням соціальної норми у формі закону, тобто злочином, і в подальшому відобразитися на безпеці інших людей. З такої точки зору подібні правопорушення як приклад прояву екстремальності дорівнюють навмисному вбивству. Однак, як ми вже зазначили, характеристикою екстремальності також є унікальність. Водити машину без включених вночі фар – не унікально, інша справа, зробити, наприклад, розтин живій людині...

На відміну від екстремального спорту, прояв екстремальності у формі злочинності має безперечно деструктивний характер. Якщо екстремальний спорт може бути деструктивно направленим на саму людину, то злочинність має вихід на життя та безпеку інших. Але і те, й інше об'єднує той факт, що екстрим в обох випадках є бажаним самими суб'єктами. Вони навмисно провокують екстремальну ситуацію.

Деякі сучасні дослідники екстремальних проявів відносять до форм екстремальності субкультури та контркультури. Однак в нашому випадку це стосується скоріше контркультур. Окрім того, не всі вони стають загрозою безпеки суспільства. Вони несуть загрозу культурно-ціннісній системі, яка існує. Волкова наводить класифікацію існуючих на сьогоднішній день субкультур: романтико-ескапістські субкультури (хіпі, ідеаністи, толкієністи, байкери), гедоністичні-розважальні (мажори, рейвери, репери), кримінальні («гопники», «любери») і анархо-нігілістичні (панки, екстремістські політизовані субкультури «лівого» і «правого» штибу) [3, с. 125]. Перша та друга категорії не несуть в собі радикальності і явної загрози безпеки суспільства, інша справа – дві останніх.

Такі горизонти вираження субкультур як мистецтво, література, музика, кіно, ток-шоу тощо самі по собі не можна назвати екстремальними в повному розумінні цього слова. Так, вони унікальні в своєму змісті, вони виходять за межі усталених культури і цінностей, але вони не виконують «програму» «перебування на межі вичерпання ресурсів життєдіяльності». При цьому, наслідки, до яких вони можуть призвести, цілком вміщують в себе подібний сенс: після закінчення рок-концерту, наприклад, збуджені маси, вийшовши на вулицю, можуть стати причиною вуличних заворушень. Літературні твори та кінострічки з часом можуть спонукати людей до революції. А видовищні реаліті-шоу «відправити» маси непідготовленої молоді в екстремальний спорт і туризм.

Таким чином в якості форм екстремальності виступають ті найбільш радикальні, нігілістичні контркультури. Перебуваючи в такому розгляді між особистісними і соціальними формами екстремальності, тому що можуть вплинути як на долю і життя однієї людини, так і на соціальну групу або суспільство в цілому, внісши в соціум або конструктивний, або деструктивний елемент.

Говорячи про індивідуальні форми екстремальності, складно обійти і питання релігії. Релігійні погляди на кшталт контркультурним, особливо в

суспільстві, де релігія витіснялася протягом тривалого часу (як в країнах пострадянського простору) або для суспільства, в якому не сприймають нових релігійних поглядів. Людина, яка щиро увірувала, в своїй поведінці схожа на представника будь-якої радикальної субкультури. Її життя кардинально змінюється, вона виходить у своїй вірі за рамки загальноприйнятих норм і цінностей. На рівні індивідуальної екстремальності ми говоримо про екстрим, який відчуває сам віруючий, борючись за свої погляди, практикуючи свою обрядовість в суспільстві, де це вважається «дивним». Людина порушує неписані соціальні норми, а тим самим піддає власну поведінку осуду з боку суспільства, а часом і насильства. Однак, коли релігійні погляди спонукають людей до нав'язування, фанатизму, причому в масових масштабах, ми говоримо про релігійний екстремізм.

У найзагальнішому вигляді екстремізм (від лат. *Extremus* – крайній, останній) може бути охарактеризований як прихильність крайнім поглядам і таким же крайнім методам їхньої реалізації. П. Коулман (Міжнародний центр зі співробітництва і вирішення конфліктів Колумбійського університету) і А. Бартолі (Інститут аналізу і вирішення конфліктів університету Дж. Мейсона) визначають екстремізм як всі види діяльності (погляди, установки, почуття, дії, стратегії), що відрізняються від загальноприйнятого. У більшості випадків під екстремізмом розуміються погляди, що мають нетолерантний, нетерпимий характер, що легітимують застосування насильства по відношенню до прихильників інших поглядів, а також діяльність насильницького характеру. Термін «радикалізм» спочатку застосовувався для того, щоб охарактеризувати прагнення дійти до кореня соціальних проблем, хоча в даний час частіше використовується для позначення комплексу політичних ідей і дій, націлених на докорінну (радикальну) зміну існуючих соціальних і політичних інститутів [10]. З такої точки зору екстремізм можна назвати крайнім виразом контркультурних поглядів. Це саме ті наслідки контркультурних настроїв, про які йшлося вище, і які можна без сумніву відносити до форм прояву екстремальності в сучасному суспільстві.

Окрім екстремізму до форм прояву екстремальності на соціальному рівні можна віднести також тероризм, революцію та війну.

Тероризм – один з варіантів тактики політичної боротьби, пов'язаний із застосуванням ідеологічно мотивованого насильства.

Тероризм у всіх його формах і проявах і за своїми масштабами та інтенсивністю, за своєю жорстокістю відноситься до числа найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки та громадського порядку. Тероризм перетворився в одну з найгостріших і злободенних проблем глобальної значущості, а прогнози вчених і практиків щодо подальшого розвитку терористичної діяльності здаються не надто втішними.

Прояви тероризму тягнуть за собою масові людські жертви, руйнуються духовні, матеріальні, культурні цінності, які неможливо відтворити століттями. Він породжує ненависть і недовіру між соціальними і національними групами. Терористичні акти призвели до необхідності створення міжнародної системи

боротьби з ними. Для багатьох людей, груп, організацій тероризм став способом вирішення проблем: політичних, релігійних, національних. Тероризм належить до тих видів злочинного насильства, жертвами якого можуть стати безневинні люди, кожен, хто не має ніякого відношення до конфлікту.

Виключне поширення набув кримінальний тероризм, тобто вчинення терористичних актів організованими та іншими злочинними групами для залякування і знищення конкурентів, для впливу на державну владу з тим, щоб домогтися найкращих умов для своєї злочинної діяльності. Загальнокримінальний тероризм можна зустріти в повсякденній кримінальній практиці дуже багатьох країн, коли зводять рахунки або лякають один одного різні злочинні угруповання.

Революція – глобальна якісна зміна в розвитку природи, суспільства або пізнання, поєднана з відкритим розривом з попереднім станом. У цьому випадку нас цікавить зміна в соціальній сфері. Революція в цьому сенсі – (латин. *revolutio* – переворот) переворот в суспільно-політичних відносинах, який чинять насильницьким шляхом і приводить до переходу державної влади від пануючого класу до іншого, суспільно-передового класу. В історичній науці, соціальній філософії та політології революції діляться на соціальні і політичні. Соціальні революції призводять до зміни одного соціально-економічного ладу іншим, а політичні революції – до заміни одного політичного режиму іншим, без зміни ладу.

Ми відносимо революцію до проявів соціальної екстремальності на тій підставі, що революція, як зазначено, по своїй природі має на меті не просто вихід за певні межі, а навіть повний переворот існуючого ладу. В революції завжди беруть участь широкі маси суспільства, що, по-перше, виводить все це суспільство на межу загальноновстановлених соціальних норм, а, по-друге, приносить в життя великих мас хаос та загрозу безпеці.

Війна – організована озброєна боротьба між державами, націями (народами), соціальними групами. У війні використовуються збройні сили як головний і вирішальний засіб, а також економічні, політичні, ідеологічні та інші засоби боротьби. Війна між соціальними групами всередині країни за державну владу називається громадянською війною. За 5,5 тис. останніх років було близько 14,5 тис. великих і малих війн (у т. ч. дві світові), в ході яких загинуло, померло від епідемій і голоду 3,6 млрд людей. У сучасних умовах у зв'язку з закінченням холодної війни зменшилася небезпека світової ядерної війни. Однак тривають так звані локальні війни – військові конфлікти, пов'язані з релігійними, територіальними і національними суперечками, плеємінною ворожнечею і т. д. Міжнародне співтовариство, ООН прагнуть до створення системи відносин між державами, що виключає загрозу силою і її застосування.

Війна як форма прояву екстремальності однозначно відповідає всім «параметрам» екстремальності: 1) вихід за рамки – у воєнний період стирається багато сталих соціальних цінностей і норм, як моральні, так і офіційні; 2) унікальність – війна, безумовно, є унікальним явищем для сучасного соціуму. Для нас дивно сьогодні, що за часів диснейвських мультфільмів, міжнародних

наукових конференцій та екуменічних повсюдних з'їздів десь в цивілізованому світі може початись такого роду і масштабу збройний конфлікт. Нас дивує і приводить в жах той факт, що поки в одній країні влаштовуються дні культури іншої країни, стають можливими військові конфлікти і зіткнення. 3) Війна несе загрозу краху будь-яких людинорозмірних систем в зоні дії і за її межами. Війна несе в собі найбільшу ймовірність порушення безпеки всіх верств суспільства, а тому є найяскравішим прикладом прояву соціальної екстремальності, особливо на сучасному етапі.

Висновки: Війни, релігійне подвижництво, зіткнення віровчень та ідеологій були звичайним тлом, на якому протікало людське життя протягом тисячоліть, і ніхто не вважав цей досвід зайвим. Прірви між екстремальною зоною і регулярним життям не існувало. Тільки після Другої світової війни в західному світі, а потім і в СРСР почалося витіснення екстремального досвіду на периферію соціального і культурного життя. У сучасній соціокультурній ситуації вся реальність, з якою стикається людина, чітко ділиться на регулярну і екстремальну зони.

На цій підставі ми сьогодні відносимо до проявів соціальної екстремальності всі ті феномени життя індивіда та суспільства, які відповідають наступним характеристикам: вихід на чи за межі, унікальність та загроза безпеці життєдіяльності. На індивідуальному рівні такими формами є екстремальні професії, спорт та туризм; злочинність і навіть долучення до нової релігійної парадигми. На соціальному рівні формами екстремальності постають радикальні прояви контркультур, екстремізм, тероризм, революція та війна.

Проблема екстремальності в останні роки набирає оберту в наукових колах, і тому дуже важливим, на наш погляд, є чітке окреслення тих форм, які ми відносимо до поняття екстремальності. Це дасть змогу надалі більш глибоко дослідити її засади, причини і можливо навіть засоби її контролю на всіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чудина Н. В. Социально-философский анализ экстремальности / Н. В. Чудина // Вестник СевГТУ / Севастопольский национальный технический университет. – Севастополь: Севастоп. гос. техн. ун-т, 2008. – Вып. 86: Философия. – С. 46–50.
2. Новейший философский словарь: 2-е изд., переработанное и дополненное / Сост. та гл. научн. ред. А. А. Грицанов. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
3. Волкова Н. Г. Экстремальность в обществе риска: диссертация ... кандидата философских наук: 09.00.11 / Н. Г. Волкова. – Саратов. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского, Самара, 2011. – 166 с.
4. Петровский А. В. Психология. Словарь / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
5. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд / Э. Дюркгейм / Пер. с фр. с сокр.; Под ред. В. А. Базарова. – М.: Мысль, 1994. – 399 с.

6. Парк Р. Э. Избранные очерки. / Р. Э. Парк. / Пер. с англ. В. Г. Николаева. – М.: ИНИОН РАН, 2011. – 320 с.
7. Бодалев А. А. О человеке в экстремальной ситуации (эмоциональная и интеллектуальная составляющая отношения в выборе поведения) / А. А. Бодалев // Мир психологии. – 2002. – № 4. – С. 127–134.
8. Brymer E. Extreme Sports as a Precursor to Environmental Sustainability / E. Brymer, G. Downey, T. Gray. // Journal of Sport & Tourism. – Vol. 14, Issue 2–3, 2009. – 194–204 pp.
9. Allman T. L. Exploring the Motivations of BASE Jumpers: Extreme Sport Enthusiasts / T. L. Allman, R. P. Mattelstaend, B. Martin, M. Goldenberg // Journal of Sport & Tourism. – Vol. 14, Issue 4, 2009. – 229–247 pp.
10. Сергеев С. А. Исследования экстремизма и радикализма в зарубежных и отечественных социальных науках / С. А. Сергеев. // Конфликтология. – Казань: КФУ, 2011. – 17 с.

REFERENCES

1. Chudina N. V. Vestnik SevGTU. № 86: Filosofiya. Sevastopol: Sevastop. gos. tehn. un-t, pp. 2008. Pp. 46–50. (in Russian).
2. Noveyshiy filosofskiy slovar. / Minsk: Interpresservis; Knizhnyiy Dom, 2001. (in Russian).
3. Volkova N. G. Dissertation (Psilosofy). Samar. gos. tehn. un-t. Saratov, 2011. (in Russian).
4. Petrovskiy A. V., Yaroshevskiy M. G. Psihologiya. Slovar. Moskow: Politizdat, 1990. (in Russian).
5. Durkheim E., Suicide. Moskow: Misl, 1994 (in Russian).
6. Park E. Park Selected Essays. Moskow: INION RAN, 2011. (in Russian).
7. Bodalev A. A. Mirpsihologii. №4. Moskow., 2002. Pp. 127–134. (in Russian).
8. Brymer E., Downey G., Gray T. Extreme Sports as a Precursor to Environmental Sustainability. – Journal of Sport & Tourism. – Vol. 14, Issue 2-3, 2009. – 194-204 pp.
9. Allman T.L., Mattelstaend R. P., Martin B, Goldenberg M. Exploring the Motivations of BASE Jumpers: Extreme Sport Enthusiasts. - Journal of Sport & Tourism. – Vol. 14, Issue 4, 2009. – 229-247 pp. (in Russian).

АННОТАЦИЯ

Леонова Е. В. Формы проявления экстремальности в современном социуме.

Статья посвящена выделению и анализу форм проявления экстремальности в современном обществе. Автором ставится задача дать определение экстрима и экстремальности как формы его проявления в социальной сфере, а также определить основные характеристики, по

которым можно отнести то или иное социальное явление к формам экстремальности. Для этого проводится анализ таких понятий как социальная норма, девиантность, маргинальность, радикализм. Приводятся примеры тех явлений, которые многими учеными относятся к формам экстремальности, но не подпадают под указанные автором характеристики и поэтому не считаются автором статьи такими формами. Автор приводит собственную классификацию форм проявления экстремальности в свете постсовременных преобразований в обществе.

Ключевые слова: экстрим, экстремальность, социальная норма, преступность, девиантность, радикализм, маргинальность, экстремизм, безопасность, революция, терроризм, война.

SUMMARY

Yevgeniya Leonova. The Forms of Extremity in Modern Society.

The article is devoted to the isolation and analysis of forms of extremity in modern society. The author seeks to give a definition of extreme and extremity as it's manifestation in the social sphere, as well as to identify the main characteristics, which may attribute one or another social phenomenon to forms of extremity. To do this, the author analyse concepts such as the social norm, deviance, marginality, radicalism. The author shows examples of those phenomena that other scientists refer to forms of extreme but do not fall under the characteristics that auther highlights and is therefore not considered to be the author of article the such forms.

Examples of such social phenomenons have deviance nature: prostitution, drug addiction, alcoholism, suicide. As author thinks, only suicide in this list belongs to the forms of extremity.

Author offers the following characteristics, which can determine whether the various phenomena of social life forms of extremity: going beyond the social norms, uniqueness and threat of security.

The author gives her own classification of forms of extremity based on these characteristics in the light of changes in postmodern society: phenomenons at the individual level and at the social level.

At the individual level these are extreme professions, sport and tourism; criminality and even accepting of a new religious paradigm. At the social level forms of extremity include radical expressions of counterculture, extremism, terrorism, revolution and war.

The problem of extremity in recent years is gaining momentum in the scientific community, and so it is important, in author's view, to concretize, delineate outlines of the forms that we refer to the concept of extremity. This lets continue to explore more deeply its principles, causes and perhaps even to find the means of control at all levels.

Key words: *extreme, extreme, social norm, crime, deviance, radicalism, marginality, extremism, security, revolution, terrorism, and war.*